

УДК 331.101(477)

DOI: 10.32342/2074-5354-2018-2-49-2

М.В. КУЦЕВОЛОВА,
аспірант Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ САМОСТІЙНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

У статті досліджено особливості розвитку самостійної зайнятості населення України. Проаналізовано основні показники сектора самостійної зайнятості населення за 2009–2017 рр. Проведено опитування щодо бажання займатися індивідуальною діяльністю та виділено основні причини, які стають на заваді у відкритті власної справи. Досліджено існуючу систему оподаткування самозайнятих осіб, а також запропоновано вирішити питання щодо підтримки сектора самозайнятого населення, що приведе до зростання цього показника та позитивно впливатиме на економіку держави.

Ключові слова: *сектор самостійної зайнятості, самозайнятість, працюючі не за наймом, зайняте населення, ринок праці, оподаткування.*

В статье исследованы особенности развития самостоятельной занятости населения Украины. Проанализированы основные показатели сектора самостоятельной занятости населения за 2009–2017 гг. Проведен опрос относительно желания заниматься индивидуальной деятельностью и выделены основные причины, которые препятствуют открытию собственного дела. Исследована существующая система налогообложения самозанятых лиц, а также предложено решить вопрос относительно поддержки сектора самозанятого населения, что приведет к росту этого показателя и будет положительно влиять на экономику государства.

Ключевые слова: *сектор самостоятельной занятости, самозанятость, работающие не по найму, занятое население, рынок труда, налогообложение.*

Актуальність теми та постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку держави в умовах економічно-політичної нестабільності однією з головних проблем є зростання безробіття серед населення. Саме розвиток самозайнятості можна розглядати як форму соціально-економічної адаптації в умовах кризи. Головною особливістю самозайнятості є індивідуальна спрямованість та автономність. З одного боку, самозайнятість населення можна охарактеризувати як спосіб виживання внаслідок нестабільних обставин у державі, що сприяє розвитку неформального сектора економіки, а з іншого – як створення конкурентного середовища, самореалізацію особистості та в

результаті – розвиток підприємницької діяльності. Але для того щоб визначити, який вплив має самозайнятість на розвиток ринку праці та економіки держави в цілому, необхідно дослідити особливості сектора самозайнятого населення в Україні.

Мета нашого дослідження – визначення особливостей розвитку самозайнятості населення, аналіз наявних проблем та пошук оптимальних рішень щодо раціонального застосування і підтримки розвитку сектора самозайнятого населення в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи, підходи до вивчення, а також методи дослідження самостійної зайнятості висвітлені у працях

А. Ананьєва, І. Бугаян, Н. Краєва, В. Маневича, А. Тучкова та ін. Д. Богиня, О. Грабовецька, О. Грішнова, Є. Качан, Е. Лібанова, В. Онікієнко вивчають особливості розвитку та регулювання індивідуального підприємництва. Д. Бекерська, Л. Воронова, К. Гнатенко, Ю. Іванов, Л. Товкун досліджують проблемні питання щодо оподаткування самозайнятих осіб. В. Дубровський та В. Черкашин запропонували удосконалення спрощеного оподаткування самозайнятих осіб з метою добровільної детінізації шляхом введення патентної форми оподаткування і зниження податкового навантаження. Україна вже мала досвід застосування патенту, та були певні проблеми. Тому необхідним є більш детальне вивчення цього питання. Також актуальним є вивчення впливу самозайнятості на ринок праці, оскільки це питання залишається досить дискусійним серед науковців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Самозайнятість населення належить до нестандартних форм зайнятості та розглядається у двох протилежних аспектах. З одного боку, як репродуктивний фактор нестабільності і нерівності, а також соціальної та індиві-

дуальної бідності, що стимулює подальший розвиток неформального сектора економіки. З іншого боку, як простір індивідуальних і соціальних дій, які відображають економічну ініціативу, самовираження та розкриття людського потенціалу, що сприяє соціально-економічному розвитку, а отже, зменшенню нерівності та бідності.

За визначенням Міжнародної класифікації статусу зайнятих (ICSE-93) самозайнятість означає роботу на власному підприємстві, коли винагорода безпосередньо залежить від прибутку (потенційного прибутку), отриманого від виробництва товарів чи послуг [1].

В Україні Державна служба статистики з 2006 р. здійснює моніторинг самозайнятості населення у щорічному статистичному збірнику «Економічна активність населення України». У 2011 р. відповідно до положень Міжнародної класифікації статусів зайнятості (ISCSE-93), а також національних особливостей соціально-трудоких відносин в Україні затверджено методологічні положення щодо класифікації та аналізу економічної активності населення, де визначено статуси зайнятості (рис. 1), серед яких виділено дві категорії:

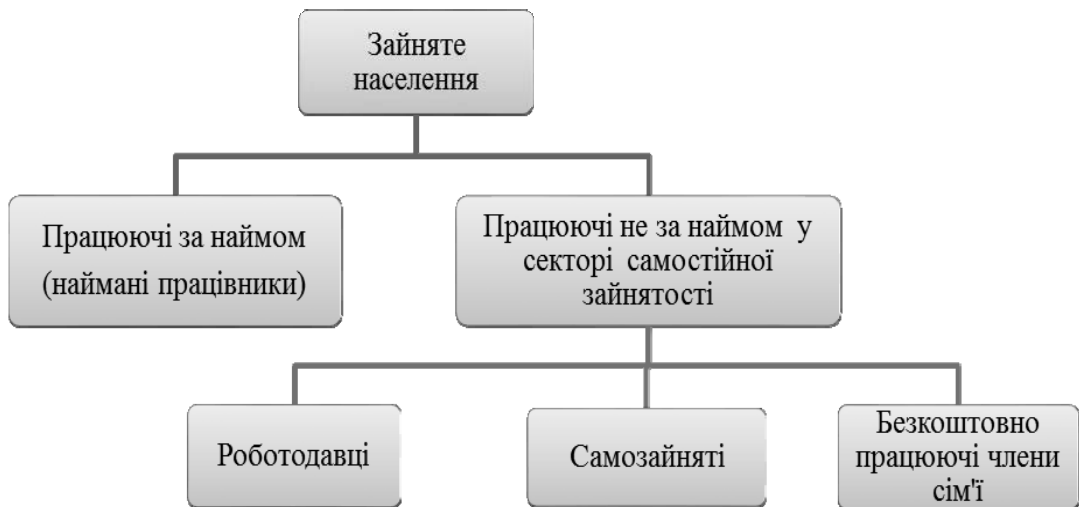

Рис. 1. Класифікація статусів зайнятості за даними Держстату

1. Працюючі за наймом – особи, які мають трудовий договір (контракт) щодо умов оплати праці з адміністрацією підприємства, установи, організації, фізичною особою в письмовій або усній формі.

2. Працюючі не за наймом у секторі самостійної зайнятості – особи, які самостійно здійснюють свою трудову діяльність, за ефективність та результативність якої несуть повну відповідальність, а також мають певні зобов'язання щодо виконання умов трудових договорів з найманими працівниками. До таких осіб належать:

– роботодавці – особи, які займаються індивідуальною (самостійною) діяльністю на власному підприємстві та на постійній основі мають найманих працівників;

– самозайняті – особи, які займаються індивідуальною (самостійною) трудовою діяльністю без залучення постійних найманих працівників;

– безкоштовно працюючі члени сім'ї – особи, які працюють безкоштовно на підприємстві, що очолює родич (у випадку, коли діяльність належить до економічної) [2].

У науковій літературі автори часто використовують саме це визначення самозайнятості, коли мова йде про осіб, зайнятих індивідуальною діяльністю, без залучення постійних найманих працівників.

Так, Н. Варга виокремлює два підходи до визначення самозайнятості населення: 1) звужений, коли йдеться про тих, хто працює одноосібно, без залучення інших працівників, на будь-якій (оплатній чи безоплатній) основі; 2) розширений, який пов'язаний з індивідуальною трудовою діяльністю на мікропідприємстві з чисельністю працюючих до п'яти осіб. Він вважає, що в Україні в основу визначення самозайнятості покладено саме перший підхід [3].

На думку О. Іващенко, самозайнятість населення – це виключно індивідуальна діяльність, без застосування

найманої праці та відсутності організаційного контролю в трудовому процесі у сфері дрібного виробництва та послуг [4].

Але ця думка повністю не розкриває зміст поняття, оскільки під самозайнятістю слід розуміти роботу на власному підприємстві та отримання прибутку від виробництва товарів чи послуг, і це можливо із залученням працівників. З прийняттям Податкового кодексу України (далі – ПКУ) було вперше на законодавчому рівні подано визначення категорії «самозайняті», де зазначається, що самозайнята особа – це платник податку, який є фізичною особою – підприємцем (далі – ФОП) або провадить незалежну професійну діяльність за умови, що така особа не є працівником у межах такої підприємницької чи незалежної професійної діяльності.

Під незалежною професійною діяльністю слід розуміти участь фізичної особи в науковій, літературній, артистичній, художній, освітній або викладацькій діяльності, діяльність лікарів, приватних нотаріусів, адвокатів, арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів), аудиторів, бухгалтерів, оцінювачів, інженерів чи архітекторів, особи, зайнятої релігійною (місіонерською) діяльністю, іншою подібною діяльністю за умови, що така особа не є працівником або ФОП і використовує найману працю не більше ніж чотирьох фізичних осіб [5].

Тому згідно з цим визначенням до самозайнятих осіб належать:

– ФОП, які працюють без залучення інших працівників;

– особи, які займаються індивідуальною трудовою діяльністю та використовують найману працю не більше ніж чотирьох осіб.

Статистичні дані, подані Державною службою статистики, дозволяють визначити основні тенденції розвитку самозайнятості в Україні (табл. 1).

Основні показники розвитку самозайнятості в Україні за 2009–2017 рр.

Населення	Рік	Зайняте населення у віці 15–70 років, тис. осіб	Рівень зайнятості населення у віці 15–70 років, %	у тому числі за статусом зайнятості, % до підсумку				
				працюючі за наймом	працюючі не за наймом (сектор самостійної зайнятості)			
					усього	роботодавці	самозайняті ¹	безкоштовно працюючі члени сім'ї
Усе населення	2009	20 191,5	57,7	81,5	18,5	1,0	17,1	0,4
	2010	20 266,0	58,5	81,1	18,9	1,0	17,5	0,4
	2011	20324,2	59,2	80,7	19,3	1,1	17,8	0,4
	2012	20 354,3	59,7	81,2	18,8	1,0	17,4	0,4
	2013	20 404,1	60,3	80,9	19,1	1,0	17,8	0,3
	2014	18 073,3	56,6	84,1	15,9	1,3	14,3	0,3
	2015	16 443,2	56,7	84,1	15,9	1,2	14,5	0,2
	2016	16 276,9	56,3	84,4	15,6	1,2	14,2	0,2
	2017	16 156,4	56,1	84,3	15,7	0,9	14,6	0,2
Жінки	2009	9 974,3	53,9	80,9	19,1	0,7	18,1	0,3
	2010	9 965,6	54,4	80,4	19,6	0,7	18,5	0,4
	2011	9881,3	54,5	79,9	20,1	0,8	18,9	0,4
	2012	9 846,3	54,8	80,5	19,5	0,8	18,4	0,3
	2013	9 847,6	55,3	80,3	19,7	0,7	18,7	0,3
	2014	8 718,9	51,9	86,0	14	0,8	12,9	0,3
	2015	7 872,4	51,7	86,2	13,8	0,7	12,8	0,3
	2016	7 827,4	51,6	86,6	13,4	0,8	12,4	0,2
	2017	7 771,2	51,4	86,4	13,6	0,7	12,6	0,3
Чоловіки	2009	10 217,2	62,1	82,2	17,8	1,3	16,0	0,5
	2010	10 300,4	63,1	81,7	18,3	1,3	16,5	0,5
	2011	10442,9	64,4	81,5	18,5	1,3	16,8	0,4
	2012	10 508,0	65,2	81,9	18,1	1,3	16,4	0,4
	2013	10 556,5	65,9	81,4	18,6	1,3	16,9	0,4
	2014	9 354,4	61,8	82,5	17,5	1,6	15,6	0,3
	2015	8 570,8	62,2	82,2	17,8	1,7	15,9	0,2
	2016	8 449,5	61,6	82,3	17,7	1,5	15,9	0,3
	2017	8 385,2	61,4	82,3	17,7	1,1	16,4	0,2
Міські поселення	2009	13 684,8	55,8	91,8	8,2	1,2	6,8	0,2
	2010	13 791,8	56,8	91,6	8,4	1,3	6,9	0,2
	2011	13873,9	57,6	91,2	8,8	1,3	7,3	0,2
	2012	13 983,6	58,5	91,3	8,7	1,3	7,3	0,1
	2013	13 998,2	58,9	91,3	8,7	1,3	7,3	0,1
	2014	12 780,9	56,9	91,4	8,6	1,4	7,1	0,1
	2015	11 309,0	57,4	91,2	8,8	1,4	7,3	0,1
	2016	11 178,5	57,0	91,4	8,6	1,3	7,2	0,1
	2017	11 109,3	56,9	91,4	8,6	1,0	7,5	0,1

Населення	Рік	Зайняте населення у віці 15–70 років, тис. осіб	Рівень зайнятості населення у віці 15–70 років, %	у тому числі за статусом зайнятості, % до підсумку				
				працюючі за наймом	працюючі не за наймом (сектор самостійної зайнятості)			
					усього	роботодавці	самозайняті ¹	безкоштовно працюючі члени сім'ї
Сільська місцевість	2009	6 506,7	62,2	59,9	40,1	0,6	38,7	0,8
	2010	6 474,2	62,7	58,7	41,3	0,5	39,9	0,9
	2011	6450,3	63,0	58,2	41,8	0,6	40,4	0,8
	2012	6 370,7	62,7	59,2	40,8	0,6	39,4	0,8
	2013	6 405,9	63,5	58,1	41,9	0,5	40,6	0,8
	2014	5 292,4	55,9	66,7	33,3	0,9	31,7	0,7
	2015	5 134,2	55,1	68,4	31,6	0,9	30,1	0,6
	2016	5 098,4	54,9	68,9	31,1	0,8	29,8	0,5
	2017	5 047,1	54,4	68,7	31,3	0,5	30,3	0,5

¹Включаючи осіб, які працювали спільно з партнерами.

Так, з 2009 по 2017 рр. загальна кількість зайнятого населення у віці 15–70 років зменшилася на 20%, з 20191,5 до 16156,4 тис. осіб (табл. 1). Але це в перше чергу пов'язано з тим, що з 2014 р. кількість зайнятого населення зазначається без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополь та частини Донецької та Луганської областей.

Тому доцільно розглядати показник рівня зайнятості населення, який зменшився на 1,6 відсоткового пункту, з 57,7 до 56,1%, сягнувши у 2013 р. свого макси-

мального значення за досліджуваний період – 60,3%. Кількість осіб, які належать до сектора самостійної зайнятості (роботодавці, самозайняті та безкоштовно працюючі члени сім'ї), відносно всього зайнятого населення скоротилася на 2,8%, з 18,5 до 15,7%, сягнувши у 2011 р. свого максимального значення за досліджуваний період – 19,3% (рис. 2). Незважаючи на від'ємну динаміку сектора самостійної зайнятості, він все одно залишається вагомим сегментом національного ринку праці та потребує більш детального вивчення.

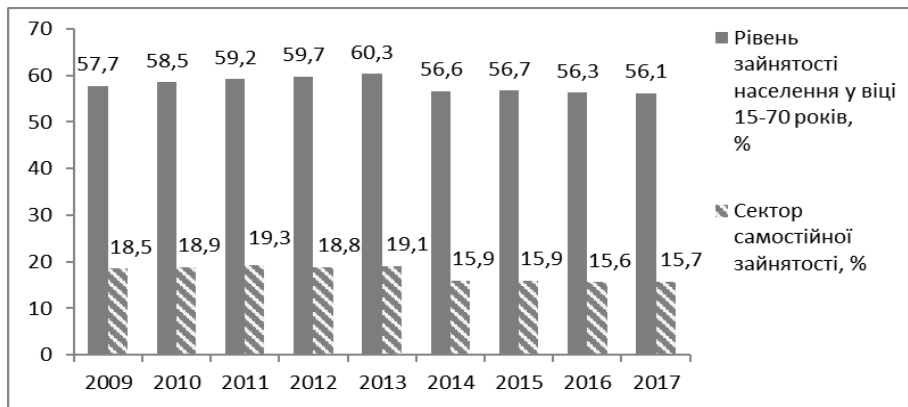

Рис. 2. Динаміка показників зайнятого та самозайнятого населення у віці 15–70 років за 2009–2017 рр.

Серед усього зайнятого населення кількість осіб, працюючих за наймом, за досліджуваний період зросла з 81,5 до 84,3% (рис. 3). Частка самозайнятих у структурі зайнятості відповідно зменшилася, та у 2017 р. становила 15,7%. Більшість громадян надають перевагу саме найманій праці та пошуку роботи на вже існуючих підприємствах і організаціях з причини фінансово-економічної та воєнно-політичної нестабільності.

Певні зміни відбулися у секторі самостійної зайнятості у період з 2009 по 2017 р. за гендерною ознакою (рис. 4). Кількість самозайнятих чоловіків перевищила кількість жінок. Відсоток до всього зайнятого населення самозайнятих жінок скоротився з 19,1 до 13,6%. Найбільш різкий спад показника припадає на 2014 р., коли розпочався воєнно-політичний конфлікт. Можна припустити, що жінки більш чутливі до кризових явищ. Відсоток самозайнятих чоловіків до

всього зайнятого населення залишився майже незмінним: у 2017 р. – 17,7%, що на 0,1% менше, ніж у 2009 р. Отже, з 2014 р. серед працюючих не за наймом у секторі самозайнятого населення переважають чоловіки.

У зв'язку з існуючою проблемою в Україні була реалізована програма «Місцеві гендерні ініціативи 2017–2018», яка спрямована на зменшення гендерного розриву, посилення ролі жінок в органах місцевого самоврядування, розвиток самозайнятості серед жінок, навчання з питань бізнес-планування та розвитку власної справи.

З 2009 по 2017 рр. показник працюючих у сегменті самостійної зайнятості у сільській місцевості зменшився на 8,8 відсоткового пункту, з 40,1 до 31,3%. Серед міських поселень показник працюючих у сегменті самостійної зайнятості зріс на 0,4 відсоткового пункту, з 8,2 до 8,6% (рис. 5). Серед усього зайнятого населення

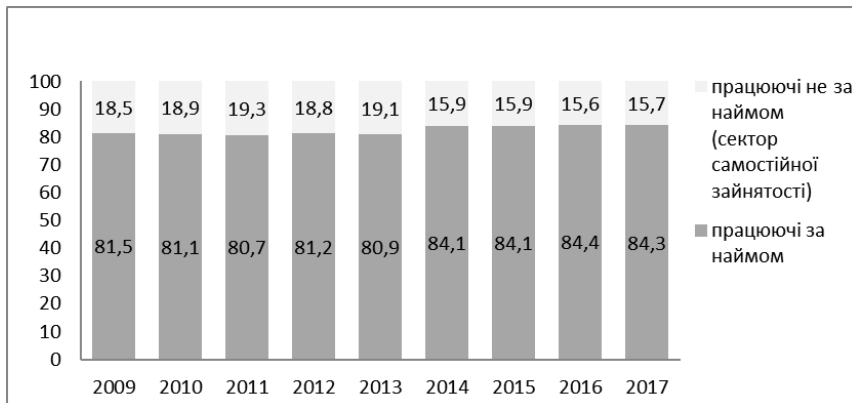

Рис. 3. Зайнятість населення за статусом, % до підсумку за 2009–2017 рр.

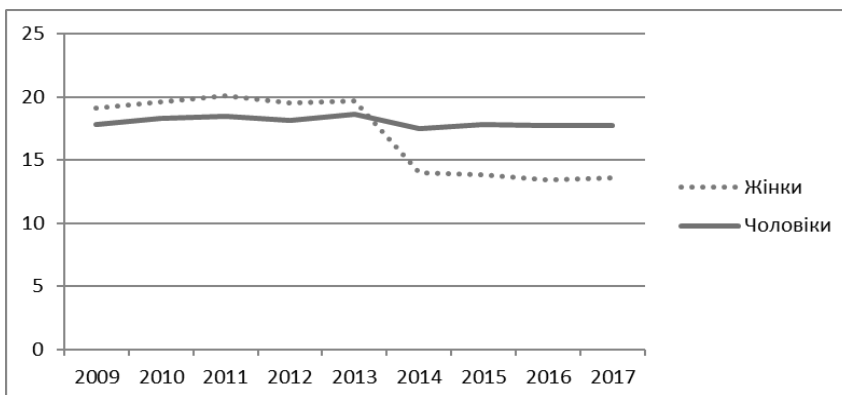

Рис. 4. Сектор самостійної зайнятості, % до загальної кількості зайнятих за гендерною ознакою в період 2009–2017 рр.

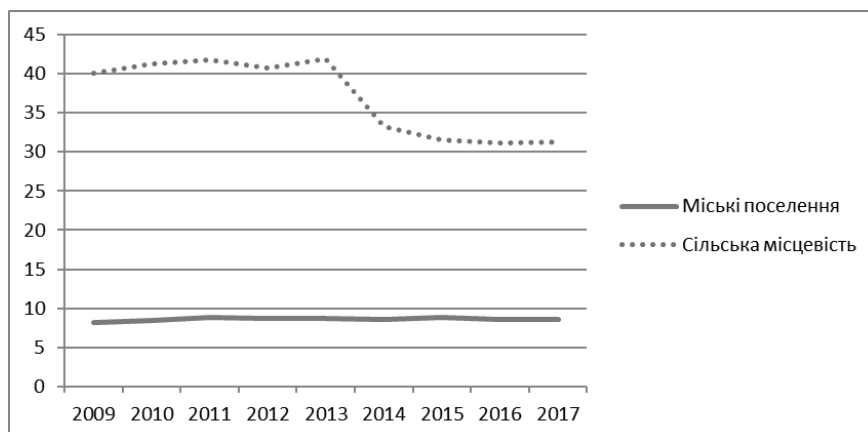

Рис. 5. Сектор самостійної зайнятості, % до загальної кількості зайнятих за місцем проживання в період 2009–2017 рр.

ня у 2017 р. сектор самозайнятих у сільській місцевості склав 9,8%, або 1579,7 тис. осіб, та 5,9%, або 955,4 тис. осіб у міських поселеннях (табл. 1). Майже удвічі більше самозайнятих у сільській місцевості, ніж у міських поселеннях. Це пов'язано з тим, що за умов нестачі робочих місць у селі основною сферою докладання праці стала робота в особистих господарствах, а також нелегальна робота за наймом у фермерських господарствах.

Також слід зазначити, що дані, подані Державною службою статистики України, не можна вважати остаточними. Кількість самозайнятих осіб може бути більшою, оскільки існують підприємства, які досі залишаються в тіні.

Проведено опитування в соціальній мережі Instagram серед 1200 читачів, участь взяло 100 осіб. Серед основних

завдань опитування було: оцінити потенціал розвитку підприємництва в державі, визначити основні мотиви ведення бізнесу та виявити причини, які стають на заваді у відкритті власної справи (табл. 2).

Слід зауважити, що серед опитуваних 61% складають особи у віці 25–34 роки, 19 – 18–24 роки, 13% – 35–44 роки. Отже, дані не можна абсолютизувати, але вони показують реальний настрій саме молоді, а тому дозволяють прогнозувати майбутнє.

За результатами опитування 85% хотіли працювати на себе, 15% вже намагалися реалізувати цю ідею і лише 8% мають власну справу. 69% опитаних бажають відкрити власну справу у найближчому майбутньому, відповідно 31% все ж віддають перевагу роботі за наймом.

Таблиця 2

Результати опитування щодо визначення потенціалу розвитку підприємництва в державі

Питання	Відповіді опитуваних, %			
	Власний бізнес	85	Робота за наймом	15
Що для Вас ближче?	Так	8	Ні	82
Чи є у Вас власний бізнес?	Так	15	Ні	85
Чи Ви відкривали підприємство?	Так	59	Ні	41
Чи можливо поєднувати власний бізнес і роботу за наймом?	Так	69	Ні	31
Хотіли б у найближчому майбутньому відкрити свою справу?	Так	9	Ні	91
Чули про такі програми: Горизонт 2020, COSME, EU4BUSINESS?	Так			

Серед головних мотивів ведення бізнесу є: можливість працювати на себе та контролювати заробіток; займатися улюбленою справою; можливість самовираження та реалізація власних ідей. Головними причинами, які стають на заваді у відкритті власної справи є: 1) недостатня кількість коштів; 2) невпевненість у власних силах та нерішучість; 3) високий ризик; 4) страх взаємодії з Державною фіскальною службою.

За результатами опитування також було виявлено, що люди не знають про існуючі програми підтримки самозайнятості населення, а також відкриття малого бізнесу. Так, в Україні з метою стимулювання підприємницьких ініціатив безробітних Державна служба зайнятості реалізує соціальну програму. Особам, які не можуть бути працевлаштовані протягом місяця у зв'язку з відсутністю на ринку належних вакансій, за їх бажанням при написанні бізнес-плану та виконанні певної процедури допомога з безробіття може виплачуватись одноразово для організації власної справи. Також в Україні діє низка програм ЄС, які спрямовані на підтримку малого та середнього бізнесу, а саме: «Горизонт 2020», «COSME»,

«EU4BUSINESS». Існують гранти на розвиток самозайнятості та підприємництва для ВПО, учасників АТО та їхніх сімей, місцевих мешканців. Цей проект здійснюється за фінансової підтримки Уряду Федеративної Республіки Німеччина. Схожий проект здійснюється за підтримки благодійного фонду «Карітас» та ін. Таким чином, в Україні існує низка програм, спрямованих на розвиток та підтримку самозайнятості населення та створення малого бізнесу, але при опитуванні лише 2% чули про існування цих проектів. Це говорить про недостатній рівень інформованості щодо підтримки у відкритті власної справи та можливості користування існуючими програмами.

Для легальної роботи самозайнятих осіб необхідною є їх державна реєстрація як фізичних осіб – підприємців (ФОП). При реєстрації підприємець може обрати загальну (ЗСО) та спрощену систему оподаткування (ССО) (табл. 3).

Використання ЗСО може бути привабливим для самозайнятих осіб та мікропідприємств, коли існують великі витрати, пов'язані з підприємницькою діяльністю, та чистий дохід приблизно до-

Таблиця 3

Оподаткування ФОП у 2019 р. [6]

Вид податку	Загальна система оподаткування	Спрощена система оподаткування			
		І група	II група	III група	
				Без ПДВ	з ПДВ
Єдиний податок	–	У межах 10% від прожиткового мінімуму працездатних осіб (192,10 грн)	20% від мінімальної ЗП 834,60 грн	5% від доходу	3% від доходу + ПДВ 20%
ЄСВ за себе		22% від мінімальної ЗП (918,06 грн)			
Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО)	18% від чистого прибутку (доход мінус витрати)		–		
Військовий збір	1,5% від чистого прибутку (доход мінус витрати)		–		
Сума до сплати за місяць	918,06 грн + 18% ПДФО + 1,5% військовий збір	1 110,16 грн	1 752,66 грн	918,06 грн + 5% від доходу	918,06 грн + 3% від доходу + ПДВ 20%

рівнює нулю. В іншому випадку ця система не є достатньо обтяжливою для ФОП.

Підприємець може лише один раз на рік перейти на спрощену систему оподаткування не пізніше 15 днів до початку кварталу, з якого починається діяльність. Це є незручним для ФОП, які мають епізодичну або сезонну роботу, оскільки реєструватись, а потім зніматись з обліку можливо лише на ЗСО. Зараз застосована спрощена система реєстрації та закриття підприємства, але все одно це спричиняє незручності при епізодичній роботі ФОП.

Не сплачують за себе ЄСВ підприємці (незалежно від системи оподаткування), які належать до осіб з інвалідністю, отримують пенсію за віком або досягли віку, визначеного ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». В усіх інших випадках ЄСВ сплачується незалежно від того, чи ведеться діяльність на підприємстві та чи сплачується такий внесок іншим роботодавцем за ФОП.

Отже, є два можливі шляхи існування самозайнятості населення:

– робота легально, реалізація власних ідей та творчих можливостей, усвідомлена сплата податків з отриманого прибутку згідно із законодавством та як наслідок запобігання безробіттю і поліпшення стану ринку праці та економіки в цілому. Розвиток самозайнятості також сприяє розвитку конкуренції, що покращує якість життя населення, спонукає до впровадження інновацій, створює сприятливі умови праці, що забезпечує гнучкість системи. Більшість підприємців починають саме з мікропідприємств, які в результаті успішного ведення бізнесу перетворюються у малі, середні та, можливо, великі, що створює додаткові робочі місця.

– робота в тіні, що лише призводить до погіршення ситуації в державі та економічної нестабільності.

Для того, щоб суспільство України застосовувало саме перший шлях, необхідно вирішити низку важливих питань. А саме:

1. Поліпшити рівень податкової культури суспільства шляхом постійного

інформування населення про роботу державних податкових органів, популяризації їх діяльності. Також інформування щодо підтримки відкриття власної справи та можливості отримати гранти, теоретичне навчання і участь у безкоштовних тренінгах та форумах. Підвищити рівень добровільної сплати податків шляхом певних змін у податковому законодавстві, а саме: розробка системи оподаткування для ФОП, які мають епізодичний (сезонний) характер роботи, та осіб, які займаються незалежною професійною діяльністю. Розширити ряд категорій, які належать до нестандартної професійної діяльності, оскільки розвиток самозайнятості породжує нові форми її прояву, які користуються попитом у суспільстві. Однією з них можуть стати фрілансери.

2. Для кожної категорії осіб розробити технологічний майданчик для реалізації продукції чи послуг. Це надасть можливість легко зареєструватися, швидше знайти ринок збуту власної продукції, послуг; зменшить ризики у роботі з недобросовісними замовниками; отримати безкоштовну або платну рекламу; збільшити прибуток. Так, для ефективної роботи фрілансерів вже створено декілька технологічних майданчиків: Proffstore.com, Qvp.ua, Weblancer.net, Freelancer.com, Kabanchik.ua, Qpari.com та ін. Головною особливістю яких є можливість створення портфоліо з власними роботами, що збільшує ймовірність подальшого зацікавлення роботодавця. Взагалі система діє за принципом Інтернет-біржі, за допомогою якої роботодавці пропонують роботу, а фрілансери оцінюють пропозиції шляхом зіставлення власних можливостей з бюджетом і замовленим часом виконання робіт.

Забезпечити належну державну підтримку шляхом розробки проєктів та прийняття законів щодо встановлення та врегулювання спеціального правового режиму з урахуванням специфічного характеру відносин. Також впровадити ЗУ «Про соціальний захист осіб, які самостійно забезпечують себе роботою».

Створити мотиваційний механізм підтримки самозайнятого населення на основі формування моделі з урахуванням специфіки трудового потенціалу окремого регіону, що є наступним кроком у дослідженні обраної теми.

Висновки. Аналіз показників самостійної зайнятості населення в Україні впродовж 2009–2017 рр. засвідчив, що відповідний сегмент національного ринку праці має тенденцію до скорочення, досягнувши максимального рівня у 2013 р., але все одно залишається досить значущим (15,7%) та відіграє важливу роль у створенні нових робочих місць і розвитку підприємництва в цілому. При цьому частка самозайнятих у структурі зайнятого населення є майже вдвічі вищою у сільській місцевості, ніж у містах. Певні зміни від-

булися у секторі самостійної зайнятості у період з 2009 по 2017 р. за гендерною ознакою. Кількість самозайнятих чоловіків перевищила кількість жінок. Відсоток до всього зайнятого населення самозайнятих жінок скоротився з 19,1 до 13,6%.

У результаті опитування було встановлено, що 85% хотіли працювати на себе, 15% вже намагалися реалізувати цю ідею і лише 8% мають власну справу. Виділено причини, які стають на заваді відкриття власної справи.

Досліджено існуючу систему оподаткування самозайнятих осіб, а також запропоновано вирішити питання щодо підтримки сектора самозайнятого населення, що приведе до зростання цього показника та позитивно впливатиме на економіку держави.

Список використаних джерел

1. International labour organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/statistics-overview-and-topics/status-in-employment/current-guidelines/lang--en/index.htm>
2. Про затвердження Методологічних положень щодо класифікації та аналізу економічної активності населення наказ Державного комітету статистики України від 19.01.2011 р. № 12 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0012832-11>
3. Варга Н. Самозайнятість населення як форма соціально-економічної адаптації: регіональний аспект [Електронний ресурс] / Н. Варга // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – 2013. – Вип. 28. – С. 25–30. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2013_28_8
4. Іващенко О. Соціологія самозайнятості: до проблеми визначення предмета / О. Іващенко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 4. – С. 74–83.
5. Незалежна професійна діяльність: офіційне видання Державної фіскальної служби [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/538>
6. Гарбар О. Оподаткування фізичних осіб – підприємців [Електронний ресурс] / О. Гарбар. – Режим доступу: <https://harbar.legal/uk/blog/opodatkovannya-fop-z-2019-r>

References

1. International labour organization. Available at: <https://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/statistics-overview-and-topics/status-in-employment/current-guidelines/lang--en/index.htm> (accessed 12 December 2018).
2. *Nakaz Derzhavnoho komitetu statystyky Ukrayiny. Pro zatverdzhennya metodolohichnykh polozhen' otnosytel'no klasifikatsiyi ta analizu ekonomichnoyi aktivnosti naselennya* [About the hardening of the Methodological standards of the classics and analysis of the economic activities of the population]. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0012832-11> (accessed 12 December 2018).
3. Varha N.I. (2013) *Samozaynyatist' naseleennya yak forma sotsial'no-ekonomichnoyi adaptatsiyi: rehional'nyy aspekt* [Self-employment as a form of socio-economic adaptation:

a regional aspect]. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2013_28_8 (accessed 10 December 2018).

4. Ivashchenko O. (2002). *Sotsiologiya: teoriya, metodyka, marketynh* [Sociology of self-employment: to the problem of definition of an object]. *Sotsiologiya: teoriya, metody, marketynh*, no. 4, pp. 74-83.

5. *Ofitsiynе vydannya derzhavnoyi fiskalnoyi sluzhby. Nezalezhna profesiyna diyal'nist'* [Professionally Independent Square]. Available at: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/538> (accessed 5 December 2018).

6. Harbar O. *Opodatkovannya fizychnykh osib pidpryyemtsiv* [Taxation of Individuals of Entrepreneurs]. Available at: <https://harbar.legal/uk/blog/opodatkovannya-fop-z-2019-r> (accessed 5 December 2018).

PECULIARITIES OF SELF-EMPLOYED POPULATION DEVELOPMENT IN UKRAINE

Marianna V. Kutsevolova, Alfred Nobel University, Dnipro (Ukraine). E-mail: mvd.91@ukr.net

DOI: 10.32342/2074-5354-2018-2-49-2

Key words: *self-employed sector, self-employed, non-employed, employed, labor market, taxation.*

The peculiarities of self-employed population development in Ukraine were researched in the article. The main indicators of the self-employment sector for 2009-2017 were analyzed. It has been determined that the number of persons belonging to the self-employment sector (employers, self-employed and free-working family members) decreased by 2.8% from the age of 18 to the total employed population, 5% to 15.7%, reaching its maximum value in 2011 for the period under investigation – 19.3%.

A survey was conducted on the desire to engage in individual activities and highlighted the main reasons that hindered the opening of their own business. According to the results of the survey 85% wanted to work for themselves, 15% already tried to realize this idea and only 8% have their own business. 69% of respondents wish to open their own business in the near future, 31%, however, prefer to work. Highlights of the main reasons for doing business: the ability to work for yourself and control earnings; do your favorite thing; possibility of self-expression and realization of own ideas. But there are some reasons that prevent you from opening your own business. Namely: insufficient funds; self-doubt and indecisiveness; high risk; fear of interaction with the State fiscal service.

The existing taxation system of self-employed persons is investigated, and it is proposed to solve the issue about supporting the sector of the self-employed population, which will lead to an increase of this indicator and will positively affect the state's economy. Among them: 1) to improve the level of society tax culture; 2) to develop a technological platform for each category of persons that will allow easy registration, to find a market for their own products and services; 3) provide acceptable state support through the projects development and the laws adoption on the establishment and settlement of a special legal regime, taking into account the specific nature of the relationship; 4) create a motivational mechanism for supporting the self-employed population on the basis of model formation taking into account the specifics of the labor potential in a particular region.

Одержано 21.09.2018.